

Birtalan Ágnes

Mongol és
Belső-ázsiai
Tanszék

(2024)

Birodalom,
oboy, yasun

Források

A mongolok titkos története. Ford. és jegyzetekkel ellátta Ligeti Lajos. Budapest, Gondolat 1962.

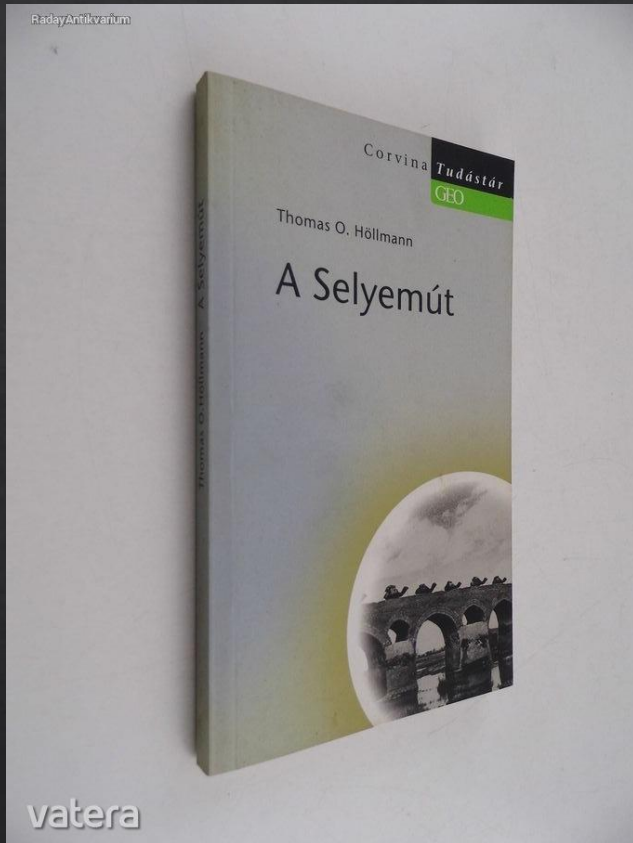
Pallas, Peter Simon, *Sammlungen historischer Nachrichten über die mongolischen Völkerschaften.* St. Petersburg, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften 1776. (Utánnymás Graz 1980.)

Rubruk útleírása 1255-ből. In: *Julianus barát és napkelet fölfedezése.* Szerk. Györffy György. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó 1986. pp. 201–380.

A képek forrása (utolsó megtekintés: 2024.09.20)

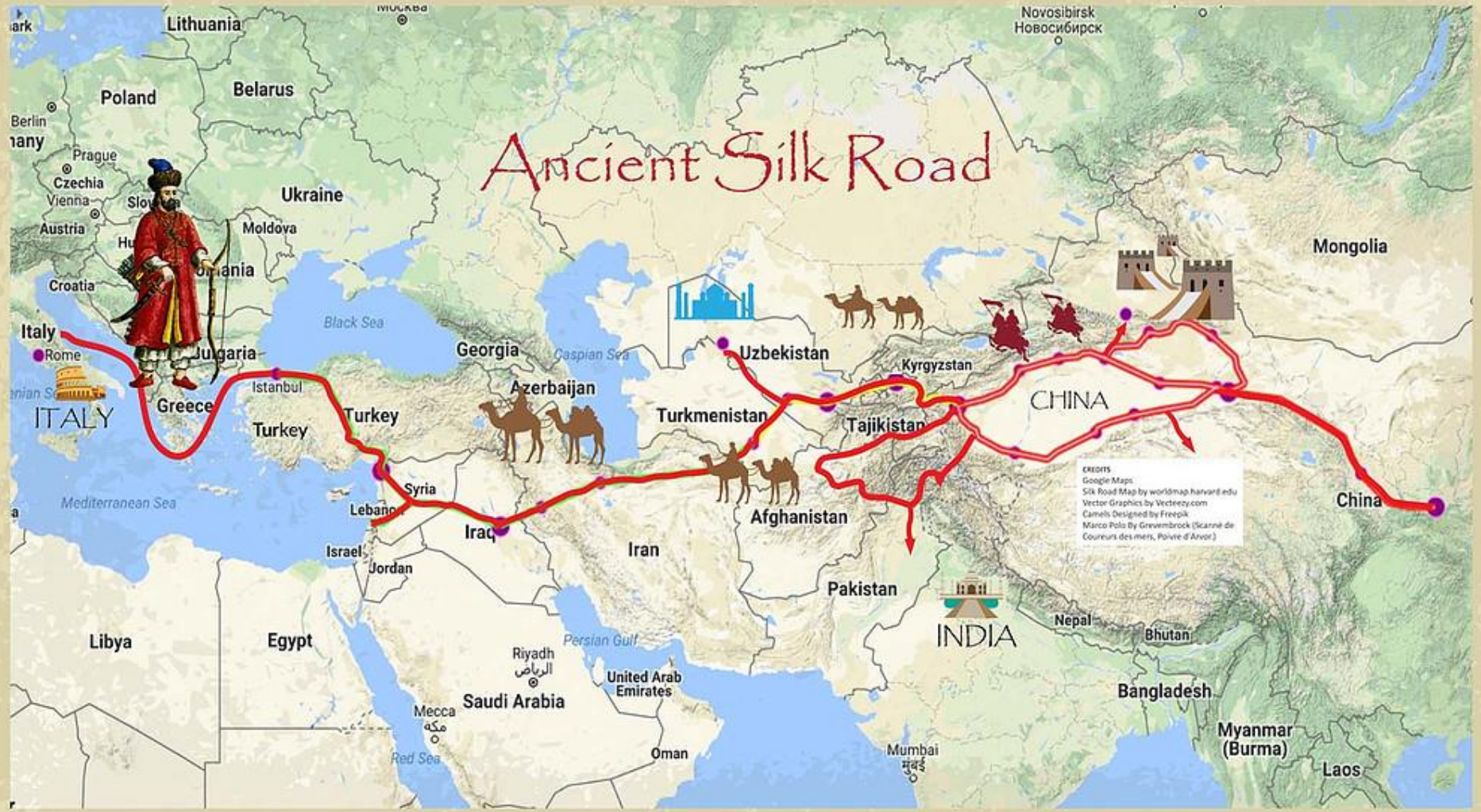
- ◇ A Nagy Mongol Birodalom. <http://www.worldtreasuresblog.org/2015/09/kublai-khans-birthday.html>
Alan-koa. <http://ognikurumkana.ru/articles/media/2017/3/29/alan-go-na-istoricheskoj-rodine/>
Alan-koa példázata. <http://samlib.ru/m/miksjusx/alangooa.shtml/>
- ◇ **Barkudzsin-koa és Horilaltaj mergen** <http://samlib.ru/img/m/miksjusx/alangooa/index.shtml>
- ◇ **Börte-csino és Goo-maral.** <http://undesten.mn/15966.html>
<https://faol.artstation.com/projects/kab8A>
- ◇ Dobun mergen. <http://samlib.ru/img/m/miksjusx/alangooa/index.shtml>
- ◇ Duva-sohor és Dobun mergen.
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dobun Mergen %26 Duva Soqor.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dobun_Mergen_%26_Duva_Soqor.jpg)
- ◇ MTT első oldal.
[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Secret_History_of_the_Mongols#/media/File:Secret history.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Secret_History_of_the_Mongols#/media/File:Secret_history.jpg)
- ◇ Seidenstrasse. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Silk Road in the I century AD - de.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Silk_Road_in_the_I_century_AD_-_de.svg)
- ◇ Silkroad map. <https://stephenklk.wixsite.com/kongteach/single-post/2019/09/08/what-was-the-silk-road-and-does-a-modern-day-one-exist>
- ◇ Temüdzsin és Dzsamuka. <http://anews.mn/8789.html>

Network: Selyemút, Prémút

- ◆ Höllmann, Thomas O.: *A Selyemút*. (Corvina Tudástár. Geo). Budapest, Corvina Kiadó 2006.

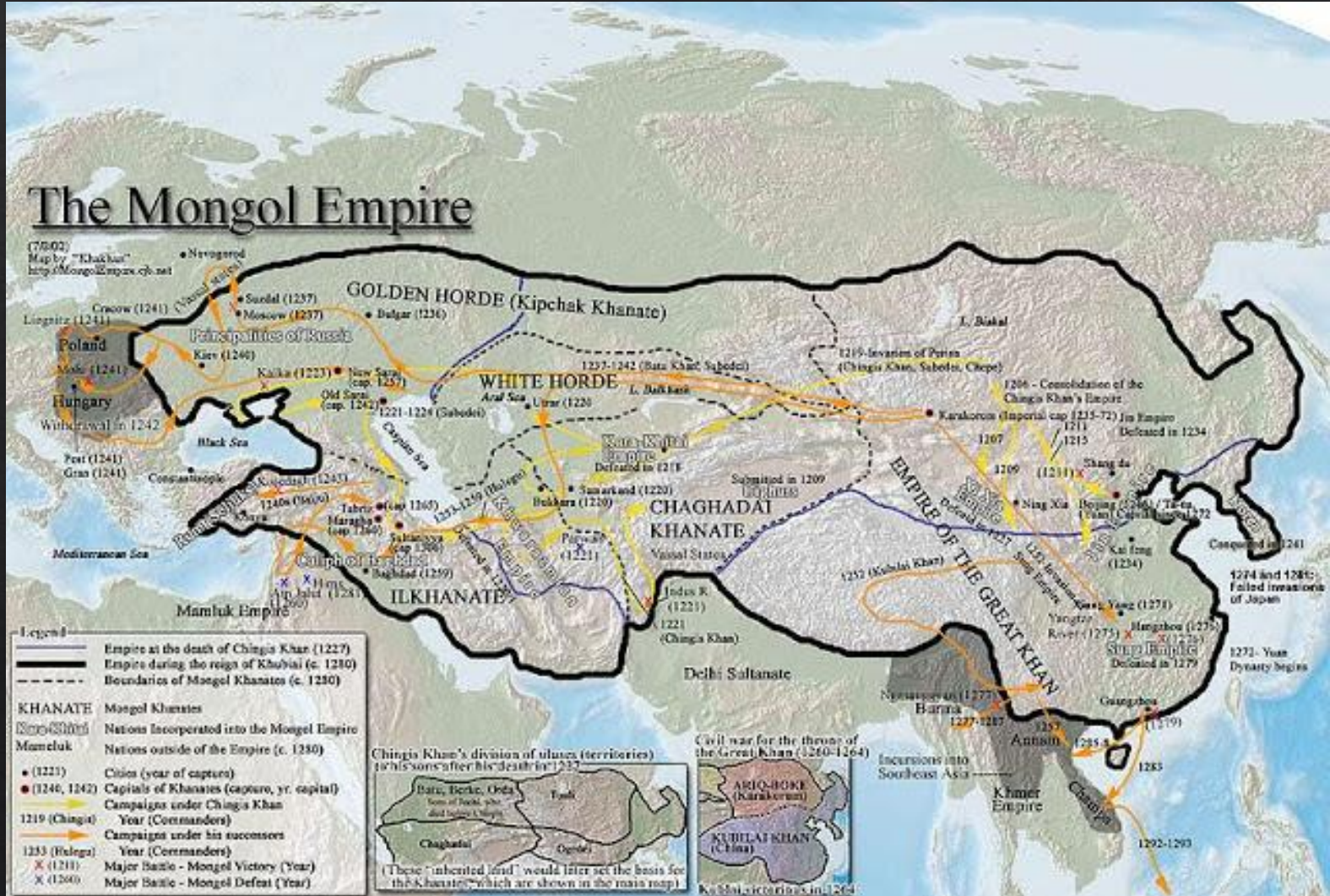
Ancient Silk Road

CREDITS
Google Maps
Silk Road Map by worldmap.harvard.edu
Vector Graphics by Vecteezy.com
Camels Designed by Freepik
Marco Polo By Grevembrock (Scannee de Coureurs des mers, Poivre d'Arvor)

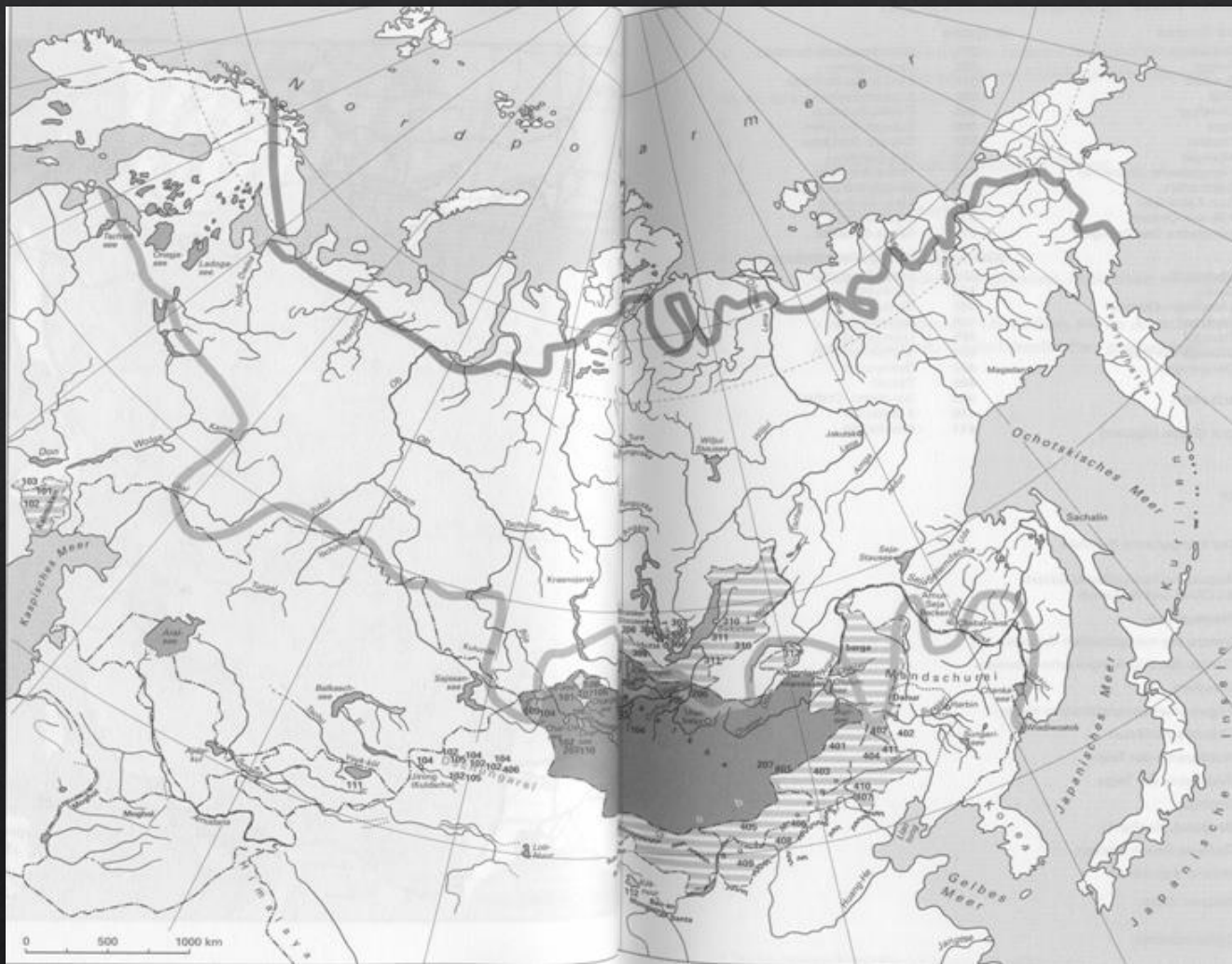

A Nagy Mongol Birodalom (a 13. század vége)

A mongol népek mai elterjedése

Forrás: Birtalan, *Mythology der mongolischen Volksreligion*

到了呵

名

怕著

快

黃馬

有來

古兒恢魯額

赤列都

阿余周

古兒敦忽必圖

阿主元

黃馬自的

腿

他的

打著

岡

越過

躲

了呵

忽必余安

忽牙亦訥迭列

抽

忽不里南巴里思

不魯灰魯阿

後頭自

他的

三箇

隨即趕了

人名

山背

豁亦訥察亦訥

忽兒巴兀刺

兀荅阿刺都罷

赤列都豁失温

畏過

回著

車子

自的行

來了呵

忽赤里思

合里周

帖兒堅

都理顏

亦列恢魯額

那裏

婦人名

說

那

三箇

人行

覺麼你

田迭阿額侖兀真鳴詰列論

帖迭忽兒班合喇泥

兀合巴兀赤

元朝秘史

蒙古源流

蒙古源流

MTT: Temüdzsin mitikus származása

- ◇ (1) Dzsingisz kán **származása**. Élt egy kékesszürke farkas, ki az **Ég rendeléséből** született. Felesége egy rőtes szarvasünnő volt. Átkeltek a Tenggisz taván, megszálltak az Onon folyó forrásánál, a Burkan-kaldun hegyénél, ott született meg fiuk, Batacsikan.
(2) Batacsikan fia Tamacsa volt, Tamacsa fia Koricsar-mergen, Koricsar-mergen fia Audzsam-boroul, Audzsam-boroul fia Szali-kacsau, Szali-kacsau fia Jeke-nidün, Jeke-nidün fia Szem-szocsi, Szem-szocsi fia Karcsu,
- (3) Karcsu fia Bordzsigidaj-mergen, **Bordzsigidaj-mergen** felesége pedig **Mongkoldzsин-koa**. Bordzsigidaj-mergen fiát Torokoldzsин-bajannak hitták, ennek volt egy felesége, Borokcsin-koa, egy legénye, Boroldaj-szujalbi és két pompás paripája, a Barna meg a Szürke. Torokoldzsinnak két fia született, Duva-szokor, a vak, meg Dobun-mergen, az okos.

Börte-csino és Goo-maral

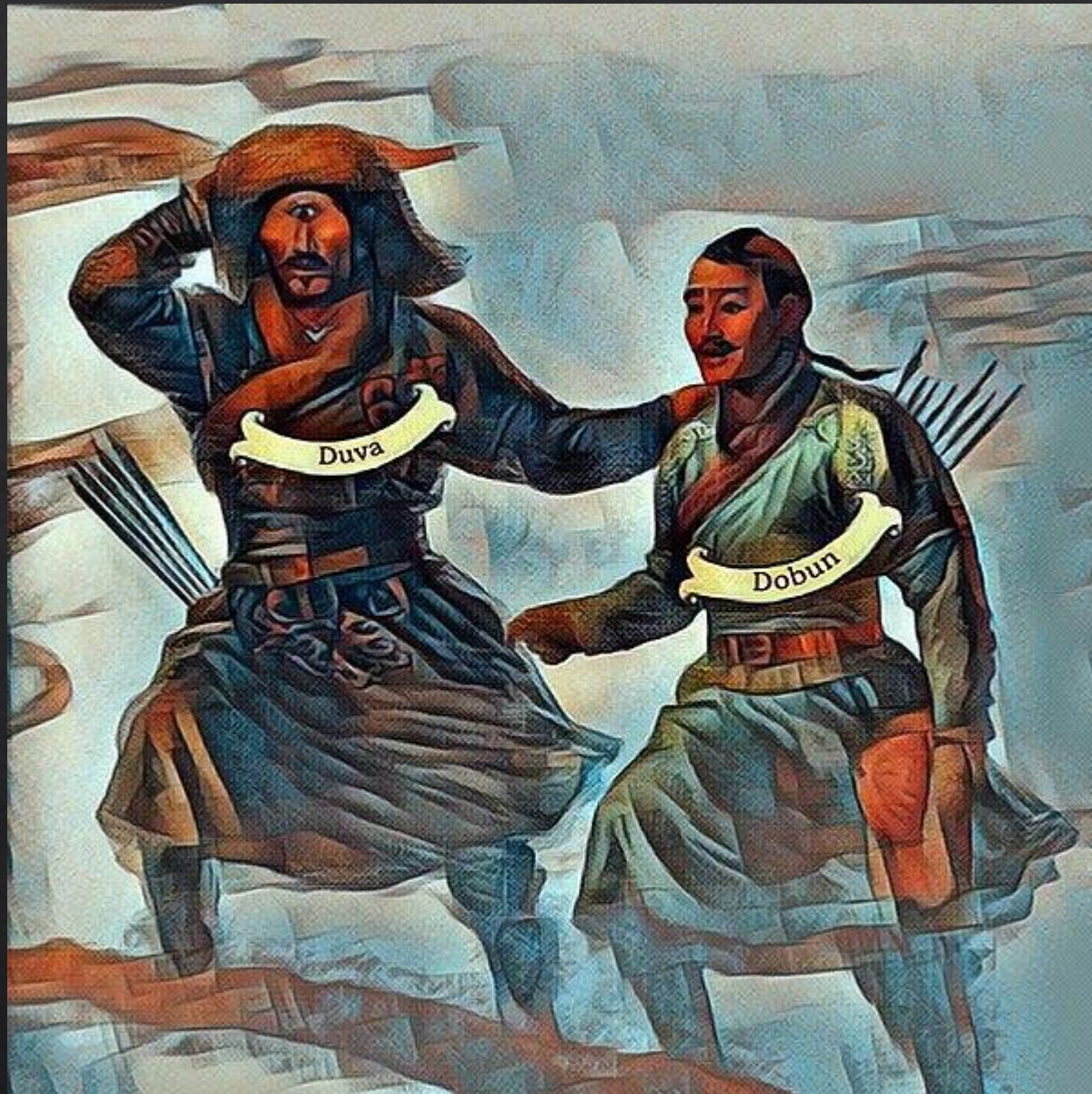

FAOL
2016

MTT: Istenségek, helyszellemek (?)

- ◇ Duva-szokornak csak egy szeme volt, a homloka közepén, de háromnapos járóföldre ellátott vele.
(5) Egyszer Duva-szokor öccsével, Dobun-mergennel felment a Burkan-kaldunra. Amint Duva-szokor a Burkan-kaldunról lenézett, meglátta, hogy a Tönggelik patak mentén egy csomó ember közeledik feléjük.
(6) Ekkor így szólt: Az errefelé vonuló emberek között az egyik fekete ernyős kocsis bakján egy szép leány ül. Ha még nem adták férjhez, öcsém, Dobun-mergen, megkérem neked. És odaküldte öccsét, Dobun-mergent, nézné meg.

Terminológia 1.

- ◇ *owog, urag, ugsaa, ug yajguur, üye, yasan töröl, cusan töröl*
- ◇ Törzs, származás, eredet, gyökér, nemzedék, csont- és vér- rokonság
- ◇ *xud - xudgui yos*
- ◇ Sógor nemzetség

Terminológia 2.

- ◇ *exiin tal: altan xewlii, nagac*
- ◇ Anyai ág, arany méh, anyai nagybáty
- ◇ 9 *üye, ugiin sudar (!)*
- ◇ 9 nemzedék, családfa

Oboy (owog)

- ősök (mitológia, temetkezési hely)
- tűzhely (tűzáldozat)
- szakrális személy (sámán?)
- *ceer* „tabu”
- *xot ail*-rendszer (legelő, használati eszközök, téli szállás, munkamegosztás)
- *tamga*
- *qurultai*
- insignia (*tug, süld*)
- ünnepek
- kollektív felelősség

MTT: saját és idegen

- ◇ (38) Bodoncsar, az előörs, rájuk rontott, és egy nőt rabolt magának, aki a terhesség fele idejében járt. Megkérdezte: Melyik nemzetségbe tartozol? A nő így válaszolt: A dzsarcsiutok Adangkan-Urjangkaj-nemzetségből származom.
- (39) Ezt a népet a testvérek, öten, megrohanták hát, kirabolták, s ekképpen vagyonhoz, szolganéphez meg szálláshelyhez jutottak.
- (40) A terhesség fele idejében tartó nő Bodoncsarhoz ment, s egy fiúgyermeket szült neki. **Minthogy idegen nép fia volt, Dzsadzsiradajnak nevezték el; ő lett a dzsadaranak őse.** Dzsadaradaj fiát Tügüüdejnek hívták. Tügüüdej fia Büri-bulcsiru, Büri-bulcsiru fia Kara-kadaan, Kara-kadaan fia Dzsamuka volt. Ezek lettek a Dzsadaran-nembeliek.

MTT: feleségszerzés

- ◆ (54) Ebben az időben történt, hogy Jiszügej-baatur szokása szerint az Onon mellett sólymászott, mikor összeakadt a merkit Jekesiledüvel, amint az az olkunuut néptől éppen egy leányt kísért haza feleségül. Jiszügej-baatur nyakát előre szegve kémlelődött, s úgy látta, hogy a nő rendkívül szép. Hazavágtatott, magával hozta bátyját, Nekün-tajsit meg öccsét, Daritaj-otcsigint.

MTT: a megfelelő asszony

- ◆ (55) Érkeztükre Csiledü megrettent. Gyors pejlova volt, megvagdosta pejkója tomporát, és egy dombon át eliramodott. Azok hárman utána. Csiledü megkerülte a domb kiugró lábát, és visszatért kocsijához. Höelün nagyasszony ekkor így szólt hozzá: Láttad azt a három embert? Még a szemük sem áll jól. Olyan a nézésük, mintha életedre törnének. Ha megmarad életed,
- ◆ Fenn a bakon szép lányokat,
Fekete kocsin asszonyokat,
Majd találsz te
Magadnak.
- ◆ Ha megmarad életed, leányt is, asszonyt is lelsz te magadnak. Ha más a neve, nevezd el őt is Höelünnek. Menekülj! Szívd magadba szagomat, és eredj! Levetette ingét, az meg kinyújtott karral, lóhátról elvette. Ekkorra a három ember megkerülte a domb kiugró lábát, és odaért. Csiledü a gyors pej tomporát megcsapkodta, gyorsan elfutamodott, és az Onon mentén felfelé elmenekült.

MTT: exogámia 1.

- ◇ (61) Amikor Temüdzsin kilencéves lett, Jiszügej-baatur Temüdzsinnel együtt felkerekedett **Höelün anyja rokonaihoz, az olkunuut néphez, fia anyai nagybátyjaihoz leánykérőbe.** Mentében, Csekcser és Csikurgu között, összetalálkozott az Onggirat-nembeli Dej-szecsennel.
(62) Dej-szecszen így szólt: Jiszügej **sógor,** hová igyekszel? Jiszügej-baatur így válaszolt: Azért indultam útnak, hogy **fiam anyai nagybátyjaihoz, az olkunuut néphez menjek leánykérőbe.** Dej-szecszen erre így szólt: A te fiadnak
- ◇ Olyan a szeme mint a tűz,
Orcája mint a napfény.

MTT: exogámia 2.

- ◇ (63) Jiszügej sógor, **álmot láttam az éjszaka. Egy fehér szongorsólyom repült oda hozzám, karmai közt a nappal meg a holddal, és a kezemre telepedett.** Álmomat elmondtam az embereknek: a napot meg a holdat csak tekintetünkkel látjuk, most meg a szongor odahozta hozzám a karmai közt, és a kezemre telepedett. Leszállott a fehér madár. Ugyan milyen szerencsét jelent ez számomra? Azt jelentette az álmom, Jiszügej sógor, hogy **eljössz a fiaddal hozzám.** Szép álmodtam. Hogy mit jelent ez az álom? Megmondta előre, hogy a **Kijat-nemzetség szerencsét hozó hírnökeiként** eljöttek ti ide.

MTT: exogámia 3.

- ◇ **Jiszügej sógor**, menjünk a jurtámba. Kicsiny még a lányom, nézd meg, sógor - mondotta Dej-szecszen, majd bevezette őt, és leültette.

(66) Mikor az megnézte a leányt, egy ragyogó arcú, tüzes szemű kislányt látott maga előtt; igen megtetszett neki. Tíz éves volt, egy évvel idősebb, mint Temüdzsin, és Börtének hívták. Jiszügej az éjszakát ott töltötte, s másnap, midőn megkérte a leány kezét, Dej-szecszen így szólt: Ha sokat kéretném magamat, mikor odaadom, fennhéjázónak tartanál, ha keveset kéretném magam, mikor odaadom, lenéznél. De **a lánynak az a sorsa, hogy nem öregszik meg annál a jurta-ajtónál, ahol született.** Odaadom a lányomat, te meg **hagyd itt a fiadat vőnek.** Megegyeztek a dologban. Jiszügej-baatur ekkor így szólt: Itthagynom a fiamat vőnek. De az én fiam nagyon fél a kutyától; sógor, ne ijesztgesd őt kutyával! Ezzel vezetéklovát odaadta foglalóba, Temüdzsint pedig otthagyta vőnek, és elment.